

درس دوازدهم حسن تعلیل ، حس آمیزی و اسلوب معادله

پرسش ها :

۱. آرایه های « اسلوب معادله » و « حس آمیزی » را در ابیات زیر بیابید و دلیل تشخیص خود را برای هر مورد بنویسید :
- (الف) آسمان فریبی آبی رنگ شد.
 (ب) سرکشان را فکند تیغ مکافات ز پای شعله را زود نشانند به خاکستر خویش
۲. در هر یک از بیت های گروه « الف » کدام آرایه ادبی گروه « ب » به کار رفته است؟ (قسمت « ب » یک مورد اضافه است)

گروه ب: آرایه ادبی	گروه الف: بیت ها
(الف) اغراق	(۱) شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل
(ب) حسن تعلیل	(۲) بر لب کوه جنون خنده شیرین بهار
(ج) تلمیح	(۳) اگر چه نقش دیوارم به ظاهر از گران خوابی
(د) مراعات نظیر	کجا دانند حال ما سبکباران ساحل ها نقش زخمی است که از تیشه فرهاد شکفت اگر رنگ از رخ گل می پرد بیدار می کردم

۳. در بیت : « محرم این هوش جز بی هوش نیست / مر زبان را مشتری جز گوش نیست » کدام آرایه ادبی به کار نرفته است ؟
- (الف) تمثیل (ب) متناقض نما (ج) اسلوب معادله (د) حسن تعلیل
۴. چگونه به آرایه « حس آمیزی » در بیت زیر پی می برید؟
- « بر لب کوه جنون خنده شیرین بهار نقش زخمی است که از تیشه فرهاد شکفت »

۵. با توجه به بیت « خمیده پشت از آن گشتند پیران جهان دیده که اندر خاک می جویند ایام جوانی را »

الف) شاعر چه دلیلی برای « خمیدگی پشت پیران » بیان کرده است؟

ب) این هنر شاعرانه سبب پیدایش کدام آرایه معنوی در بیت شده است؟

۶. در بیت های زیر ، هر یک از قسمت های مشخص شده ، کدام آرایه معنوی را به وجود آورده است؟

ز شادی بر سر آب آمدی سنگ

که من مستی و مستوری ندانم

من از آن روز که در بند توام ، آزادم

تلخی که از زبان تو آید شنیدنی است

الف) چو رامین گه گهی بنواختی چنگ

ب) بگویم تا بداند دشمن و دوست

ج) حافظ از جور تو ، حاشا که بگرداند روی

د) ما گر چه مرد تلخ شنیدن نه ایم ، لیک

۷. آرایه « حسن تعلیل » و « اسلوب معادله » را در بیت های زیر بیابید و برای تشخیص خود در هر بیت دلیل بیاورید :

می برد هر جا که خواهد اسب خواب آلوده را

هنوز می پرد از شوق ، چشم کوکب ها

الف) دل چو شد غافل ز حق ، فرمان پذیر تن بود

ب) به یک کـرشمه که در کار آسمان کردی

۸. آرایه های درست هر بیت را از کمانک مقابل آن بیابید و بنویسید :

سرد کن زان سان که کردی بر خلیل (تلمیح - تضمین)

اندوه دل نگفتم الا یک از هزاران (اسلوب معادله - اغراق)

الف) یا رب این آتش که بر جان من است

ب) چندین که بر شمردم از ماجرای عشقت

۹. در بیت های زیر ، هر یک از قسمت های مشخص شده ، کدام آرایه ادبی را به وجود آورده است؟

هایل کجا دانند حال ما سبکباران ساحل ها

سخن های شیرین به آوای نرم

پس سخن کوتاه بایند والسلام

بیبا که صاف شود این هوای بارانی

الف) شب تاریک و بیم و موج و گردابی چنین

ب) سپهبد فرستنده را گفت گرم

ج) در نیابند حال پخته هیچ خام

د) تویی بهانه آن ابرها که می گریند

۱۰. در هر یک از گزینه های گروه « الف » کدام آرایه ادبی گروه « ب » به کار رفته است؟ (قسمت « ب » یک مورد اضافه

است)

گروه الف: نمونه ها	گروه ب: آرایه ادبی
۱) از آن مرد دانا دهان دوخته است	الف) اسلوب معادله
۲) خداوند لباس هراس و گرسنگی را به آن ها چشانند.	ب) ایهام
۳) چون جام شفق موج زند خون به دل من	ج) حسن تعلیل
با این همه دور از تو مرا چهره زردی است	د) حس آمیزی

۱۱. در همه گزینه ها به جز گزینه آرایه « اسلوب معادله » به کار رفته است :

پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید

آب دریا در مذاق ماهی دریا خوش است

که چندین گل اندام در خاک خفت

پسته بی مغز چو لب وا کند ، رسوا شود

الف) چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند

ب) نیست پروا تلخکامان را ز تلخی های عشق

ج) عجب نیست بر خاک اگر گل شکفت

د) بی کمالی های انسان از سخن پیدا شود

۱۲. آرایه مناسب هر بیت را از داخل کمانک انتخاب کنید :

الف) بی مهر رخت روز مرا نور نمانده است
ب) گواه رهرو آن باشد که سردش یابی از دوزخ
وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است (اسلوب معادله - ایهام)
نشان عاشق آن باشد که خشکش بینی از دریا (تلمیح - تشبیه)
۱۳. برای هر یک از ابیات زیر یک آرایه ادبی بنویسید :

الف) عشق چون آید برد هوش دل فرزانه را
ب) رسم بد عهدی ایام چو دید ابر بهار
دزد دانا می کشد اول چراغ خانه را
گریه اش بر سمن و سنبل و نسرین آمد

۱۴. برای هر یک از ابیات زیر، کدام آرایه داخل کمانک نادرست است؟

الف) باران هم بر جای عرق میچکد از ابر
ب) از صدای سخن عشق ندیدم خوشتر
ج) بی مهر رخت روز مرا نور نمانده است
د) چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند
پیداست که از دست کریم تو حیا کرد (مراعات نظیر - حسن تعلیل - جناس)
یادگاری که در این گنبد دوآر بماند (حس آمیزی - ایهام تناسب - تشخیص)
وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است (لف و نشر - تضاد - ایهام)
پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید (استعاره - اسلوب معادله - اغراق)

۱۵. چگونه به وجود آرایه « حسن تعلیل » در بیت زیر پی برده اید؟ (ذکر یک دلیل کافی است).

« به سرو گفت کسی میوه‌ای نمی‌آری؟
جواب داد که آزادگان تهی دست‌اند »

۱۶. با توجه به بیت: « قطع زنجیر ز مجنون تو نتوان کردن
موج جزو بدن آب روان می‌باشد »:

الف) عبارت زیر درست است یا نادرست؟

« بیدل » در مصراع دوم، « جدایی ناپذیری موج از آب » را معادل و تأییدی برای مفهوم « جدایی ناپذیری زنجیر از عاشق مجنون (دیوانه) » بیان کرده است .

ب) نام آرایه مناسب بیت با توجه به توضیح قسمت « الف » چیست؟

ج) این آرایه بر پایه است .

۱۷. در عبارت زیر، قسمت مشخص شده، چه آرایه‌ای را پدید می‌آورد؟

« اصرارهای من که بوی التماس می‌داد، عاقبت شما را متقاعد کرد. »

۱۸. با ذکر یک دلیل ثابت کنید در بیت زیر، آرایه «اسلوب معادله» به کار رفته است .

«سعدی از سرزنش خلق نترسد، هیئات
غرقه در نیل چه اندیشه کند باران را»

۱۹. در هر یک از بیت‌های گروه « الف » کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ (در ستون «ب» یک مورد اضافی است).

گروه الف: بیت‌ها	گروه ب: آرایه ادبی
۱) حافظ از جور تو، حاشا که بگرداند روی	الف) تضاد
۲) موج ز خود رفته ای تیز خرامید و گفت	ب) تضمین
۳) برهنه چو تیغ تو بیند عقاب	ج) اسلوب معادله
۴) عشق چون آید برد هوش دل فرزانه را	د) لف و نشر
	ه) اغراق

۲۰. با توجه به بیت « نرگس همی رکوع کند در میان باغ
زیرا که کرد فاخته بر سرو مؤذنی »:

الف) شاعر چه دلیلی برای «رکوع گل نرگس» بیان کرده است؟
ب) این آرایه و هنر شاعرانه چه نام دارد؟

۲۱. با توجه به ابیات :

- (۱) از صدای سخن عشق ندیدم خوش تر یادگاری که در این گنبد دوآر بماند
 (۲) دل چو غافل شد ز حق، فرمان پذیر تن بود می برد هر جا که خواهد اسب، خواب آلوده را
 الف) در کدام بیت آرایه « اسلوب معادله » وجود دارد؟

ب) چگونه به وجود این آرایه در بیت پی برده‌اید؟ (ذکر یک دلیل کافی است)

۲۲. در هر یک از بیت های گروه « الف » کدام آرایه ادبی گروه « ب » به کار رفته است؟ (قسمت « ب » یک مورد اضافه است)

گروه ب: آرایه ادبی	گروه الف: بیت ها
متناقض نما	۱) گر چه گاهی شهابی / مشق های شب آسمان را / زود خط می زد و محو می شد / باز در آن هوای مه آلود / پاک کن هایی از ابر تیره / خط خورشید را پاک می کرد
تضمین	۲) گوش ترحمی کو کز ما نظر نپوشد دست غریب یعنی فریاد بی صداییم
حس آمیزی	۳) دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است میان ما و رسیدن هزار فرسنگ است
مراعات نظیر	۴) سپهبد پرستنده را گفت گرم سخن های شیرین به آوای نرم
اغراق	۵) خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم کز نسیمش «بوی جوی مولیان آید همی»
اسلوب معادله	

۲۳. برای هر یک از ابیات زیر، آرایه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید.

- الف) به سرو گفت کسی میوه‌ای نمی‌آری؟
 ب) چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند
 ج) چو رامین گه‌گهی بنواختی چنگ
 د) عهد کردی که گشی فرصت خود را روزی
- جواب داد که آزادگان تهی دستند (لف و نشر - حسن تعلیل)
 پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید (اسلوب معادله - تضمین)
 ز شادی بر سر آب آمدی سنگ (حس آمیزی - اغراق)
 فرصت ار یافتی، آن عهد فراموش نکن (متناقض نما - ایهام)

۲۴. در شعر زیر:

«رود می نالد / جغد می خواند / غم بیاویخته با رنگ غروب / می تراود ز لبم قصه سرد / دلم افسرده در این تنگ غروب»
 الف) آرایه قسمت مشخص شده چه نام دارد؟
 ب) چگونه به وجود این آرایه، پی برده‌اید؟

پاسخ ها:

۱. الف) حس آمیزی ؛ دلیل: آمیزش یک امر ذهنی با حس بینایی « ب) اسلوب معادله؛ دلیل: بیان مطلبی در دو عبارت مستقل به نحوی که یکی از طرفین که به صورت ضرب المثل است ، معادلی است برای تأیید عبارت دیگر .
۲. (۱) مراعات نظیر : « موج ، گرداب ، هایل ، ساحل » (۲) حسن تعلیل : «خنده شیرین بهار نقش، نقش زخم تیشه فرهاد باشد» (۳) اغراق : « پریدن رنگ گل باعث بیداری شود»
۳. گزینه « د » : حسن تعلیل : (الف: تمثیل « کل بیت مثالی است برای نمونه هایی مانند چنین موضوعاتی -
 ب) متناقض نما : بی هوش محرم هوش باشد - ج) اسلوب معادله : مصراع دوم مثالی است برای مصراع اول)
۴. در ترکیب « خنده شیرین» دو حس « شنوایی» و « چشایی» به هم آمیخته اند .
۵. الف) که در خاک به دنبال جوانی می گردند، که یک دلیل ادبی و غیر واقعی است ب) حسن تعلیل

۶. الف) اغراق: (آن قدر زیبا می توأخت که سنگ ها می رقصیدند)؛ اگر چه «تشخیص» هم دارد؛ (رقصیدن سنگ)
 (ب) تضاد (ج) تضمین: (حافظ مصرعی از سعدی را تضمین کرده است) (د) حس آمیزی
۷. الف) اسلوب معادله؛ زیرا هر مصراع استقلال نحوی و معنایی خودش را دارد.
 (ب) حسن تعلیل؛ زیرا شاعر دلیلی شاعرانه و غیر واقعی برای سخن خویش آورده است. (چشمک زدن ستارگان را از ناز و کرشمه یار بر آسمان می داند.)
۸. الف) تلمیح (ب) اغراق
۹. الف) مراعات نظیر (ب) حس آمیزی (ج) تضاد (د) حسن تعلیل
۱۰. ۱) حسن تعلیل: (برای سکوتِ مردِ دانا، دلیلی شاعرانه آورده است) ۲) حس آمیزی: (لباس پوشیدنی و لمس کردنی است نه چشیدنی) ۳) ایهام: (دور از تو: الف) دور از جان تو (ب) دوری از تو)
۱۱. گزینه «ج» یا: (عجب نیست بر خاک اگر گل شکفت که چندین گل اندام در خاک خفت)
۱۲. الف) ایهام (ب) تلمیح
۱۳. الف) اسلوب معادله، استعاره، مراعات نظیر و تشخیص (ذکر یک مورد)
 (ب) حسن تعلیل، استعاره مکنیه، تشخیص و مراعات نظیر (ذکر یک مورد)
۱۴. الف) جناس (ب) ایهام تناسب (ج) لف و نشر (د) اغراق
۱۵. زیرا شاعر دلیلی هنری و لطیف برای میوه ندادن سرو بیان کرده است. یا: این یک دلیل غیرواقعی و ادعایی است و زیبایی آفرینی بیت از همین علت سازی خیالی است.
۱۶. الف) درست (ب) اسلوب معادله (ج) تشبیه یا شباهت
۱۷. حس آمیزی
۱۸. هر یک از دو مصراع استقلال نحوی و معنایی دارند و مصراع دوم با مفهومی محسوس در حکم مصداق و تأییدی برای مصراع اول است. شاعر بر پایه تشبیه بین دو مصراع ارتباط معنایی برقرار کرده است. (ذکر یک دلیل کافی است)
۱۹. ۱) تضمین ۲) تضاد ۳) اغراق ۴) اسلوب معادله
۲۰. الف) شاعر علت رکوع گل نرگس را اذان گفتن فاخته بر روی سرو دانسته است. (ب) حسن تعلیل
۲۱. الف) بیت ۲ (دل چو غافل شد ز حق، فرمان پذیر تن بود می برد هر جا که خواهد اسب، خواب آلوده را)
 (ب) هر یک از دو مصراع استقلال نحوی و معنایی دارند و مصراع دوم در حکم مصداق و تأییدی برای مصراع اول است.
- شاعر، بر پایه تشبیه بین دو مصراع ارتباط معنایی برقرار کرده است. (ذکر یک دلیل کافی است)
۲۲. ۱- مراعات نظیر ۲- متناقض نما (پارادوکس) ۳- اغراق ۴- حس آمیزی ۵- تضمین
۲۳. الف) حسن تعلیل (ب) اسلوب معادله (ج) اغراق (د) ایهام
۲۴. الف) حس آمیزی (ب) زیرا شاعر دو حس شنوایی و لامسه را با هم آمیخته است.